

1

AKKADSKÁ RÍŠA

Asi pred 5 000 rokmi sa usadené roľnícke komunity neskorej bronzovej doby začali spájať do identifikovateľných, sociálne organizovaných civilizácií v troch rôznych regiónoch sveta. Najranejšie z nich sa objavili pred rokom 3000 pred n. l. v tzv. Úrodnom polmesiaci, ktorý sa tiahne v oblúku od horného Egypta pozdĺž východného pobrežia Stredozemného mora a dole údolím riek Eufrat a Tigris až do Perzského zálivu. Podobný vývoj sa objavil aj okolo roku 2500 pred n. l. v údolí rieky Indus (v podstate dnešný Pakistan) a o pol tisícročia neskôr pozdĺž Žltej rieky v Číne. Dôležitými sú v týchto oblastiach veľké rieky, z ktorých sa zavlažuje pôda, no zároveň tu hrozia záplavy. Hérodotos, „otec dejín“, zaznamenal v 5. storočí pred n. l. jeden z prvých opisov:

Keď sa vyleje Níl, vidno iba mestá, ktoré trčia nad hladinou vody ako roztratené ostrovy v Egejskom mori.

Počas záplavy sa lode neplavia iba v korytách riek, no vychádzajú aj na polia a pláne.¹

V dávnej histórii boli takéto potopy evidentne katastrofálne a odnášali všetko, čo im prišlo do cesty. Preto príliš neprekvapí, že raná mytológia každej z týchto navzájom neovplyvniteľných civilizácií rozpráva príbeh o tom, že Boh dopustil veľkú potopu, ktorá zaplavila zem a ktorú prežili iba niekoľkí vyvolení. V biblickej verzii prežije Noe spolu so svojou rodinou vďaka arche, ktorá okrem toho vezie „po dvoch a dvoch zo všetkého živého“ vrátane „každej šelmy... a každého dobytká... každého tvora, ktorý sa plazí po zemi... a každej hydiny a každého vtáka“.² Traduje sa, že keď voda opadla, Noemova archa narazila na plynčtinu na hore Ararat, ktorá sa nachádza na úplnom východe dnešného Turecka v blízkosti hraníc s Arménskom a Iránom, na okraji povodia rieky Eufrat.

Na opačných koncoch Úrodného polmesiaca, v Egypte a v Mezopotámii (viac-menej v dnešnom Iraku), sa začali rozvíjať dve rozdielne civilizácie. V Egypte došlo v roku 2686 pred n. l. k zjednoteniu Horného a Dolného kráľovstva, čím vzniklo takzvané Staré kráľovstvo. Asi pol storočia predtým sa v úrodnom regióne medzi riekami Eufrat a Tigris, ktoré v tomto období tiekli do Perzského zálivu oddelene*, naplno rozvinula civilizácia Sumerov. Medzi technologické inovácie, ktoré sa objavili v oblasti Úrodného

---

* Naplaveniny a delta riek Eufrat a Tigris spôsobili, že severozápadné pobrežie Perzského zálivu sa v porovnaní s jeho niekdajšou pozíciou v staroveku posunulo približne o 160 kilometrov na juhovýchod.

polmesiaca, patrili: rozvoj poľnohospodárstva, využívanie zavlažovania, vznik sklárstva a vynález kola.

Písmo vynašli Sumeri. Pôvodne ho tvorili okrúhle značky urobené do vlhkej hliny, ktorá sa potom vypaľovala, aby sa zápis uchoval natrvalo. Mohlo sa pravdepodobne používať pri číslovaní dobytky, nádob na pšenicu a podobne. Keď sa začala na vytváranie znakov používať šikmo zrezaná trstina, zo značiek sa stalo klinové písmo s rozličnými znakmi, ktorými sa dali vyjadriť predmety a neskôr aj samotný jazyk. Sumerčina, ktorou sa hovorilo v južnej Mezopotámii, je označovaná za „izolovaný jazyk“. Inými slovami, zdá sa, že je originálny a nepochádza zo žiadneho predchádzajúceho jazyka – možno s výnimkou ranej verbálnej paleolitickej lámanej reči. Sumeri žili v nezávislých mestských štátoch, v ktorých sa počet obyvateľov pohyboval v rozmedzí 20 až 30 000. Hranice týchto štátov boli vytýčené kanálmi a hraničnými kameňmi. Z pohľadu väčšiny znalcov Sumeri možno vytvorili civilizáciu, ale nešlo o ríšu. No práve z tejto inovatívnej civilizácie Akkadská ríša (2334 – 2154 pred n. l.) nakoniec vyrástla.

Prvé zmienky o Akkade nájdeme mimo iného aj v Genezis, prvej knihe Biblie. Tu sa píše, že Nimród, Noemov pravnuček, založil kráľovstvo, do ktorého patrili Babylon a Akkad. Podľa mýtu bol Nimród zodpovedný za stavbu Babylonskej veže, ktorá mala byť taká vysoká, že mala siahať až do neba. To rozhnevalo Boha, ktorý spôsobil, že stavitelia začali rozprávať rozličnými jazykmi, čím prekazil ich plány a rozdelil ľudstvo do rôznych jazykových skupín. Niektoré mýty tiež spájajú Nimróda s Gilgamešom,

hrdinom eponymického eposu, najstaršieho známeho literárneho veľdiela. Na ňom môžeme vidieť, že Nimród je pravdepodobne mýtická postava, ktorá v sebe spája vlastnosti niekoľkých starovekých hrdinov, ktorých identita sa stratila v prehistorických časoch.

Prvým potvrdeným vládcom Akkadskej ríše bol Sargon, ktorý sa narodil asi uprostred 23. storočia pred n. l. Jeho skutočné meno, ktoré dostal pri narodení, však nepoznáme. Sargon jednoducho znamená „pravý kráľ“. Vzdelanci sa nezhodujú dokonca ani na detailoch Sargonovho života a vlády, z čoho vyplýva nutnosť vybrať si, pre ktorý smer sa historik rozhodne a ktorýkoľvek vedec tak môže byť napadnutý za používanie často protikladných dôkazov a uprednostňovanie étosu pred zhromaždenými faktami.

Sargonov legendárny opis svojho detstva má podobný podtón:

Moja matka bola podhodená [vily v detstve odobrali skutočnú dcéru a podhodili iné dieťa], svojho otca som nepoznal. ... Uložila ma do košíka z trstia a živou zapečatila veko. Hodila ma do rieky, ktorá ma nepohltila.³

Zjavne vidíme podobnosť s príbehmi o malom Mojžišovi, o hinduistickom bohovi Krišnovi, o Oidipovi či o Mesiašovi. Zdá sa, že ide o určitý archetypálny mýtus nevyhnutný u takýchto raných protobožských alebo kvázibožských postáv. Takmer ako v príbehu o Mojžišovi, ktorý sa objavil o takmer tisíc rokov neskôr, aj tu vidíme, že Sargona našli,

adoptovali a vychovali v novom domove, v kráľovstve Kiš, ktoré bolo súčasťou pôvodnej sumerskej civilizácie. Dostal sa na dôležitú pozíciu pri údržbe systému kanálov, ktoré zavodňovali kráľovstvo, a viedol veľkú skupinu robotníkov. Išlo pravdepodobne o záložné milície, ktoré dokázali narábať so zbraňami. Sargon si získal ich vernosť a okolo roku 2354 pred n. l. mu pomohli zvrhnúť kráľa menom Ur-Zababa.

Krátko po nadobudnutí moci Sargon uspel pri dobýjaní susedných sumerských miest – vrátane Uru, Uruku a možno aj Babylonu. Po každom víťazstve „strhol hradby mesta“⁴ a mesto sa tým začlenilo do Akkadskej ríše. Historici tvrdia, že Sargon založil hlavné mesto Akkad. Podľa jedného zdroja „vykopal pôdu babylonskej jamy a potom pri meste Akkad postavil náprotivok Babylonu“⁵. Tu Sargon umiestnil svoj palác, administratívu aj kasárne pre svoju armádu. Postavil aj chrám pre Ištar (akkadské meno sumerskej bohyně plodnosti a vojny) a Zababu (bojového boha kráľovstva Kiš). Je smutné, že Akkad ešte nikto neobjavil a „pozícia jediného kráľovského mesta starovekého Iraku ostáva neznáma“. To bráni zhromažďovaniu akýchkoľvek archeologických dôkazov a obmedzuje to naše poznanie iba na babylonské tabuľky a texty, ktoré často vznikli až o mnoho storočí neskôr.

Sargonove ambície čoskoro vzrástli a uskutočnil množstvo výprav, ktorých cieľom bolo rozšíriť ríšu na celý jemu známy svet. To okrem iného zahŕňalo aj celý Úrodný polmesiac. Sargon svoj cieľ napokon nedosiahol, no veľkosť jeho vojenských výprav a rozloha dobytého územia ostávajú aj tak pôsobivé. V jednom novšom babylonskom texte

známom ako Legenda o Sargonovi sa spomína, že pred svojimi ambicióznymi výpravami sa vždy radil s podriadenými veliteľmi. Podľa cieľa, ktorý si Sargon vytýčil, by sa mohlo zdať, že išlo o despotického panovníka či megalomana, no porady s veliteľmi naznačujú, že bol skôr vodcom dobre riadeného vojnového stroja. Nie je prekvapujúce, že jeho úspechy sa neskôr stali legendárne:

[Sargon] nemal protivníka a ani rovnocenného partnera. Jeho veľkoleposť sa šírila do všetkých krajín. Na východe prekročil more. V jedenásty rok dobyl najvzdialenejší koniec západnej zeme. Dostala sa pod jeho správu. Postavil tu svoje sochy a na lodiach privážal korisť zo západu. Umiestnil sem svojich dvorných úradníkov a vládol zjednoteným kmeňom na tomto území. Pochodoval do mesta Kazallu a premenil ho na kopu trosiek, aby neostalo ani jediné vyvýšené miesto, na ktoré by mohli sadieť vtáci.⁶

Zdá sa, že Kazallu bolo jedno z prvých miest, ktoré Sargon dobyl, keďže pravdepodobne ležalo na východ od Eufratu v blízkosti Babylonu. Konečná veľkosť územia, ktoré Sargon ovládol, je pôsobivá. Vojenské výpravy ho zaviedli určite až k východným brehom Stredozemného mora, „až k cédrovému lesu a striebornej hore“. Podľa historikov sa tu hovorí o pohoriach Nur a Taurus, ktoré sa tiahnu pozdĺž hraníc Malej Ázie (dnešného Turecka). Niektoré legendy naznačujú, že pochodoval aj za tieto pohoria až do samotnej Malej Ázie. To dáva zmysel, keďže nepriateľské kmene

okupovali horské priesmyky a tým kontrolovali akkadské obchodné cesty do Malej Ázie, Arménska a Azerbajdžanu, po ktorých prevážali cín, meď a striebro.

Prítomnosť takýchto kmeňov môže tiež vysvetľovať, prečo sa Sargon rozhodol vydať na vojenské expedície smerom na juh. Mohli totiž sprístupniť obchodné cesty k tým istým kovom v juhovýchodnej Perzii a v Ománe. Takáto výprava alebo ďalšie ťaženie na východ by tiež ochránili prístup k náleziskám lapisu lazuli, ktorý pochádzal zo severovýchodného Afganistanu. Tento polodrahokam, ktorého výrazná modrá farba bola veľmi vzácna, sa mohol vybrúsiť a používať pri výrobe náhrdelníkov, amuletov či ornamentov sôch. O Sargonových južných vojenských výpravách existujú aj detailnejšie informácie. Vraj „si svoje zbrane umyl v mori“,⁷ teda v Perzskom zálive.*

Na juhu Sargon uskutočňoval výpravy pozdĺž brehov Perzského zálivu až po Hormuzský prieliv. Podľa záznamov z inej expedície rozšíril svoju ríšu pozdĺž juhozápadných brehov Perzského zálivu až po Dilmun (dnešný Bahrajn) a Magan (Omán). Čosi také sa môže zdať zvláštne, no je to možné. Sargon vraj velil armáde s 5 400 mužmi, „ktorí každý deň jedli chlieb skôr ako on“⁸. Neskôr napísané texty spomínajú, že sa vydal na plavbu cez „More západu“ (Stredozemné more) a dosiahol Keftiu alebo Kaftor, ako sa neskôr označuje v Biblii. Zvyčajne sa toto miesto považuje za Cyprus, prípadne za Krétu. Sargonova ríša bola taká veľká, že vraj vyhlásil: „Ak sa teraz ktorýkoľvek kráľ bude chcieť

* Časom sa z toho stal rituál vládcov Akkadskej ríše, ktorým potvrdzovali úspešné ukončenie výpravy alebo vojny.

nazývať mne rovným, nech navštíví všetky miesta, ktoré som ja navštívil!“⁹

Ako uvidíme, vodcovia (a občania) väčšiny veľkých ríš budú vždy vyslovovať podobné velikášske výroky, ktoré rezonujú celé tisícročia a vysmievajú sa z tých, čo majú prísť po nich. Tento paradox najlepšie vystihuje asi Shelleyho báseň o „Ozymandiášovi, kráľovi kráľov“, ktorý sa chvastal: „Pozrite sa na moje diela, vy mocní, a zúfajte.“ No z týchto diel ostala len veľká rozbitá socha a jej spolovice zasypaná a zničená kamenná hlava, za ktorou „sa do veľkej diaľky tiahli bezhraničné, pusté, osamelé a rovinaté piesky“. Sargon bol prvým Ozymandiášom.* A dodnes sme sa z toho nepoučili. Od rímskych cisárov až po Napoleona, Hitlera a ďalších – sny o sile a veľkosti impéria ostávajú zakorenené aj v súčasnosti, a zdá sa, že budú prítomné večne.

Podľa kópií nápisov vytvorených Babylončanmi, o ktorých vieme, že pochádzajú z obdobia ranej existencie Akkadu, vládol Sargon svojej ríši päťdesiatpäť rokov (približne 2334 – 2279 pred n. l.). Účelom rozširovania územia bolo určite viac ako len dobývanie a ničenie, ako to bolo v prípade mesta Kazallu. V mnohých mestách podľa všetkého ušetril domáce obyvateľstvo a nahradil miestne vlády akkadskými správcami. Okrem toho nechal popraviť pôvodného panovníka a na jeho miesto dosadil dôveryhodného zástupcu. Čo sa týka zničených miest, ako bolo Kazallu, tu sa ostávajúci obyvatelia buď stali súčasťou armády, alebo boli odvedení do zajatia ako otroci vo veľmi podobnom duchu, ako to

* Shelley v skutočnosti svoju báseň založil na príbehu o faraónovi Ramzeso-
sovi II., ktorý vládol v starovekom Egypte približne o tisíc rokov skôr.

Biblia opisuje v prípade Izraelitov, ktorých odvedli do babilonského zajatia o tisícpäťsto rokov neskôr.

Sargon vraj pri svojich prvých dobyvateľských výpravách dosadil v Ure svoju dcéru Enheduannu na pozíciu najvyššej kňažky mesačnej bohyne Inanny a v neďalekom Uruku jej prisúdil aj funkciu najvyššej kňažky nebeského boha Ana. Enheduanna sa na takúto úlohu zjavne hodila a je známa tým, že na oslavu týchto sumerských bohov napísala množstvo hymnov, čo zohrávalo významnú úlohu v získavaní miestnych obyvateľov na stranu jej otca. Sama o sebe vyhlásila pozoruhodný výrok:

Sargonova dcéra zo seba spravila prvého známeho spisovateľa v histórii a prvého človeka, ktorý opísal svoj osobný vzťah so svojim bohom.¹⁰

Ide o prvé dva vysoko významné kroky v našej spoločenskej individuácii. Predtým sa uctievači pred bohmi vystrašene plazili. No Enheduanna zo seba spravila viac ako obyčajnú kňažku. Chcela, aby ju považovali za osobu, ktorá sa zhovára s bohmi. Diskutuje s nimi osobne a rozpráva im, čo sa deje v ich mestách. Keď istý Lugal-Ane viedol povstanie v Ure, požiadala Inannu, aby odovzdala odkaz Anovi. Chcela od nej, aby napravila tieto neprávosti a prišla jej na pomoc:

Bystrá a múdra pani všetkých cudzích zemí,
 životná sila hemžiaceho sa ľudu:
 Prednesiem tvoju svätú pieseň! ...

Lugal-Ane všetko zmenil,
 on odstránil Ana z chrámu E-Ana ...
 Stál tam ako víťaz a vyhnať ma z chrámu.
 Musela som vyletieť oknom ako lastovička;
 Moja životná sila je vyčerpaná ...
 Povedz Anovi o Lugal-Aneovi a mojom osude!
 Kiežby An všetko za mňa napravil!

Všimnime si, že Inanne, pôvodne bohyni mesta Ur, sa prihovára slovami „pani všetkých cudzích zemí“. Naznačuje tým, že už vládne nad všetkými územiaми, ktoré dobyl jej otec. Význam tohto faktu sa ukáže neskôr. V každom prípade, modlitby Enheduanny sú vyslyšané, povstanie je potlačené a ona sa vracia na svoju pôvodnú pozíciu. Za to Inanne venuje kvetnatý hymnus plný chvál: „Moja pani milovaná Anom...“

No takéto povstanie nebolo ojedinelým javom. Ako Sargon starol, jeho moc v očiach mnohých slabla. V neskôr napísanej babylonskej kronike stojí: „Keď bol v stareckom veku, všetky krajiny proti nemu povstali a obklúčili ho v Akkade.“¹¹ No Sargon sa ešte stále dokázal vyburcovať proti „ktorémukoľvek kráľovi, ktorý sa bude chcieť nazvať mne rovným“. Zo svojho obklúčeného hlavného mesta vyrazil do zúrivého protiútok: „Vyrazil do bitky a porazil ich; povalil ich a zničil ich obrovskú armádu.“ Neskôr proti nemu povstali nomádske kmene obývajúce pohoria v hornej Mezopotámii a „zaútočili svojou silou, no podľahli jeho zbraniam a Sargon obsadil ich obydlia a bolestne na nich udrel“.